

SIMIN-BOSCHAN MAGDA

Simin-Boschan Magda a második világháborúban internált vajdasági nők útjáról írott krónikájából vettük e részletet. A könyv a „Vajdaság a harcokban” című sorozatban kerül kiadásra.

ASSZONYOK ÚTJA

Az illúziók lassan szertefoszlottak. Nem remélhettük többé, hogy így békében eléldegélhetünk tavaszig.

Újévre Bergenben kaptunk először és utóljára három főttkrumplit, elég ízletes mártással leöntve. Már a következő napokon rohamosan romlott az ételmezés.

A szövetséges hadseregek ellenállhatatlanul nyomultak Berlin felé. Ezért nem tarthatták fenn a sokezres internálótáborokat, lakóit gyalog, vagy vonaton az ország belsejébe szállították, távolabb a frontoktól...

Éjjel-nappal érkeztek Bergenbe kisebb-nagyobb szállítmányok, az élelemtartalékok pedig egyre fogytak. A répa, amely azelőtt némi zsírral és liszttel berántva legalább délben sűrű volt, egészen híg lett és elviselhetetlenül émelyítő. Vacsorához a katonakenyeret hat helyett előbb nyolc, aztán tizenkét részre osztják s a korábbi margarinkocka és a lókolbász elmarad. Híg leves ebédre, még hígabb vacsora reggelire egy kevés kávészagú meleg, fekete víz, ez a napi étel.

A tábor utait vad arckifejezésű lények róják, akiknek csak egy a gondolatuk: még valamit szerezni, lopni a hivatalos adag mellé. Megvadult asszonyok rohanják meg a répáskannákat, amikor a szakácsok az ételmet osztják. Itt, a mi barakkosorunk végén mindennaposak a verekedések. A kannák félborulnak és az eszeveszett szerencsétlen asszonyok hasravitik magukat a pocsolya mellett és mohón nyalják a kiömlött levet.

Egy nap ügyeletesink egy kannával kevesebbet hoztak. Útközben megtámadták őket és elvették tőlük a teli kannát: 50–60 személy ebédjét. Ettől kezdve fokoztuk az elővigyázatosságot, ügyeletes kísérőket, testőrséget jelöltünk ki az ételhordók mellé.

A kimerült, kiéhezett asszonyok kókadoztak, betegeskedtek. Közös megegyezés szerint a barakkban tilos volt ételről beszélni és ételrecepteket mesélni. A helyzet napról-napra romlott. Mindennek tetejébe az újabb fogoiyszállítmányokkal a táborban megjelent a tetű és villámgyorsan elszaporodott. Hihetetlenül szívósak és ellenállóak voltak, a harc egész

reménytelenné vált ellenük. Hiába irtottuk őket kétszer is naponta, újra ellepték a tiszta, kimosott inget s egyre szaporodtak.

Január közepén elkezdődött az általános zűrzavar, az amit a vég kezdetének lehetne nevezni: a tábor és a tábori szervezet felbomlása, minden erkölcsi mérték megszűnése...

Egyik nap félholt pesti zsidónőkből álló szállítmány érkezett. A budapesti zsidók jelentős része ugyanis munkás volt s ezeket kivételesen nem internálták a többi magyarországi zsidóval egyidőben, hanem csak az utolsó pillanatban, amikor a szovjet hadsereg már betört a külvárosokba. Ez pedig azt jelenti, hogy kapkodva, kellő előkészületek nélkül vitték el őket, és az út legnagyobb részét gyalog tették meg.

Részükre nem volt se ágy, se barakk. Nem lévén erejük sem a tiltakozáshoz, sem az értelmes emberi beszédhez, testükön nyitott sebekkel és felfakadt kelésekkel, egymás után lefeküdtek a fagyos földre és nem mozdultak többé. Semmi lehetőség sem volt arra, hogy bekössük sebeiket, vagy némi élelemmel magukhoz térítsük őket. Még aznap éjjel meghaltak, Bergen szabad ege alatt fekvve, száz és száz hiába megtett kilométer, és rettenetes szenvedések után.

Másnap a kapók berontották barakkunkba és hús asszonyt kerestek munkára. Künn az úton hullákkal megrakott parasztszekér várakozott.

Mara — aznap kelt fel hosszú betegség után — jelentkezett, hogy kímélje azokat, akik mindennap dolgoztak. Azonnal felismerte az előző nap érkezett asszonyokat.

— Húzzátok! — vezényelték a kapók.

A krematórium nem volt messze. Ahogy közeledtek feléje, az elégett emberi hullák édeskés illata egyre erősebbé és elviselhetetlenebbé vált. Marának hányingere támadt. A szokatlan erőfeszítéstől megfájdult a feje, keze-lába elbágyadt.

A krematórium épületéből emberek kerültek elő, szintén internáltak, és ledobálták a hullákat a földre. Mara látta, mint nyúlik el egy fiatal lány ledobott teste. Még aznap észrevette a jövevények között. Még rosszabbul lett, elfordította fejét, hogy ne kelljen odanéznie.

— Vetköztessétek le őket — hangzott a parancs.

Száz és száz merev holttest hevert össze-vissza a földön.

— Vetköztessétek őket — ordították a kapók.

Mara nem mozdult. A többiek is köréje gyűltek: réttegve és iszonyodva nézték a hullákat. Nem, nem fognak halottakat vetköztetni. Nem akarnak résztvenni ebben a hóhérmunkában. Vetköztessék azok, akik megölték őket, vagy égessék el ruhástól. Nem, nem fogják őket levetköztetni.

Korbács csattog a testükön, de a lányok csak összébb húzódnak és egyre határozottabban megtagadják a „munkát”.

Hella is közöttük van. Beteg szervezete csodálatosan reagált a német táborok halálveszélyére. Egész idő alatt nem volt egyetlen eperohama sem, amit jórészt a minden diétánál hatásosabb állandó éhezésnek köszönhetett.

Aznap kelt fel, épp úgy, mint Mara, hogy felváltsa az asszonyokat, akik naponta jelentkeztek és vállalták az ügyeletességet a betegek helyett.

A csoport szélén állt (tapasztalatlanul nem igyekezett a középre furakodni), nem tudta, mit védjen inkább, kezével hol a gyomrát, hol a veséjét, mellét vagy a fejét takarta el. De közben nem tudta szemét levenni egy fiatal kapónőről, aki felhevülten és indulatosan, szünet nélkül korbácsolt.

Hella hátával a csoportnak támaszkodva feléje fordult és a felháborodástól, a megaláztatástól tüzelve felkiáltott:

— Hogy teheti ezt?

Hella kissé selypítő beszédében, a kiejtett német szavak hangzásában szikrája sem volt a rettegésnek, kétségbeesésnek, vagy könyörgésnek. Csak vád és meztelen emberi kíváncsiság csendült ki belőle, egy ember vágya, hogy megértse a másiknak a tettét.

Az meglepődve megtorpant. Nem hagyta azonnal abba a verést, de ütései egyre lanyhultak. Azután, mintha fontos dolga akadt volna, elment.

A kis kapó váratlan szökése a többi korbácsost is lehűtötte, megenyhültek, ami egyébként nem volt szokásuk. Belefáradva abbahagyták a verést és visszazavarták a lányokat a táborba, a barakkba.

Aznap este a kis kapónő bejött hozzánk. Egyedül, mozdulatlanul és határozatlanul állt az asztalnál, míg Hella (megértve, hogy miatta jött) magához nem hívta. A kis kapó, szemmel látható zavarban, sokáig ült az ágy szélén és nem tudta, hogyan kezdje el a beszélgetést ezzel az asszonnyal, aki reggel ilyen súlyos, neki úgy tűnt: sorsdöntő kérdést tett fel neki:

— Hogy teheti ezt?

Hogy teheti? Sokáig nem gondolt erre. Most úgy magán érezte egy nála sokkal idősebb asszony világos, értelmes tekintetét, meg akarta magyarázni önmagának és másoknak, hogy lehet az, hogy ő, a zsidónő, az egyszerű internált, korbácsolni tud másokat, társait a szenvedésben, a bajtársait, a véreit.

— Sajnálom, hogy itt van — kezdte elfordítva tekintetét és a kiálló szájakat tépdésve férfinadrágjából.

— Nem rólam van szó — válaszolt Hella. — Mindegy, hogy kit: engem vagy másokat, teljesen mindegy. Csak hogy teheti?

— Hogy tudok korbácsolni?

— Igen. Hogy tudnak korbácsolni maguk, lengyel nők?

— Lengyel nők! — lobbant fel az váratlanul. — Miért sérteget? Nincs joga sértegetni! Éppen maguknak nincs joguk sértegetni! Könnyű maguknak! — nyelvelt szinte lélegzetvesztve.

Hella várt.

— Tudom, hogy maguk, akik most jöttek a táborba, rossz véleményel vannak a lengyel nőkről. Rólunk. De senki sem tudja, nem akarja tudni, hogy mi voltunk az első internáltak! Európában majdnem az elsők! Amnyi év előtt!

Arcán könnyek csorogtak alá.

— Ilyen táborban egy, legfeljebb két évet lehet kibírni. Igen! Maguk nem tudják, hogy a mieink ugyanolyan jók és nemeslelkűek voltak, mint maguk. Mint minden ember, egyébként! Ki merné állítani, hogy az én anyám rossz volt? — És meghaltak! Valamennyien elpusztultak. A jók, a becsületesek, a legjobbak, a legbecsületesebbek ezrei és tízezrei! Ki maradt meg? Csak mi! Mi, akik nem voltunk elég bátrak ahhoz, hogy meghaljunk, se ahhoz, hogy ellenálljunk, akik minden áron élni akartunk! És az a munkatáborokból idehurcolt nyomorult tömeg ott künn, arra ítélve, hogy egy-két hónapon belül elpusztuljon, miután már kifacsarták belőlük az utolsó csöpp erőt is...

Hella hallgatott. A beszélgetés kezdett kellemetlenné válni.

— Igen, bűnös vagyok — rikoltotta a kapó és Hella most úgy tűnt hogy nem is olyan fiatal, mint hitte.

— Igen, bűnös vagyok! Élni akartam! Túlélni mindezt. Engedtem, hogy lépésről lépésre a sárba rántsanak. A felügyelő kapóból korbácos kapó lett. És most már nincs méntség! Nincs visszatérés!

Sós, meleg könnyek áztatják a göndörhajú kis kapó arcát, álla rángatózik, mintha most is ütemesen csapkodna a korbáccsal.

— Halott szüleimre fogadom, hogy mindent jóváteszek, mindent jóra fordítok a háború után! Jótettekkel, könyörületességgel! Százszorosan, véresen levezeklek mindent!

— Soha! — válaszolta Hella, és maga is elcsodálkozott könyörtelenségén. Az emberi bűnbánat e kitérője megérintette, de nem lágyította meg. — Ezt sohasem lehet jóvátenni, se levezekelni! Különösen, ha a családja ilyen iszonyatosan pusztult el!

A kis fekete kapó keserű, vígasztalan, kissé hisztérikus zokogása betöltötte a barakkot.

Valamennyi emeletről, valamennyi ágyról feléje meredtek a tekintetek, ő pedig nem állva ki a tekintetek keresztútját, felugrott és kirohant az éjszakába...